

Helmonds

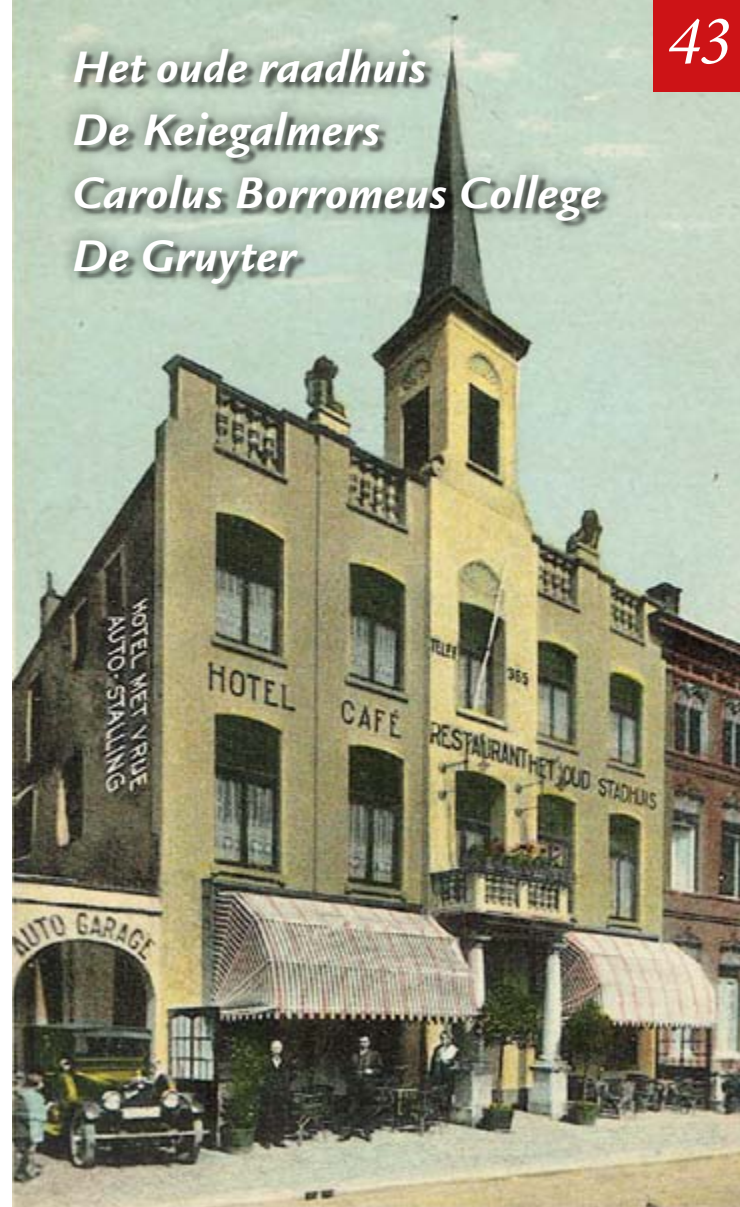
HEEM

Kwartaalblad
Heemkundekring
Helmont

winter 2019
€ 2,95

43

*Het oude raadhuis
De Keiegalmers
Carolus Borromeus College
De Gruyter*

inhoud

Van de redactie	3
Van het bestuur	4
Agenda	5
Boekbespreking	6
Korte berichten	8
Het oude raadhuis	16
De Keiegalmers bestaan 55 jaar	20
100 jaar Carolus Borromeus College	24
De Gruyter	28
Begunstigers	35

Van de redactie

In 1681 werd op de Markt een bestuursgebouw in gebruik genomen. Het moest dienen tot plek waar de autoriteit zetelt en de raad vergadert. Hiertoe werd de bovenetage aangewend, de begane grond was en bleef als herberg in gebruik. Tot dan beschikte Helmond niet over een accommodatie voor haar municipaliteit. Wel was vanaf 1603, nabij de Veeseport, een pand in gebruik geweest waar de regenten overleg voerden. Het diende daartoe tot 1625, maar daarna was men tot 1681 verstoken geweest. Het raadhuis bleef bijna een kwart millennium in gebruik, in 1923 vergaderde de stadsraad er voor het laatst. Alle afdelingen verhuisden naar het kasteel. Het legendarische gebouw bleef nog enige tijd functioneel als leeszaal en bibliotheek, tot het moest wijken voor een quasi facelift van het centrum. Onterecht, het zou door zijn historische waarde en aanzien, een element zijn geweest die de Markt meer aantrekkingskracht en allure zou hebben gegeven.

Het stijlvolle pand van het Carolus Borromeus College, gaf de Mierloseweg een eeuw geleden ook een loffelijk aanzien. Er was behoefte ontstaan aan een school voor middelbaar onderwijs. Vooreerst werd gedacht aan een Middelbare Handelsschool, maar na een haalbaarheidsonderzoek werd de eerste Rooms-katholieke Hogere Burgerschool in Brabant opgericht. De school werd Sint Aloysius Instituut genoemd en was gevestigd in twee herenhuizen, eveneens aan de Mierloseweg. De huidige naam ontstond in 1925, toen een architectonisch schoolgebouw gebaseerd

op bruikbaarheid en esthetiek, werd opgericht. De school breidde uit en pleegde tot twee keer toe nieuwbouw. Het oude pand bleef, in tegenstelling tot het historische gebouw op de Markt, als wooneenheid bewaard.

Historisch is ook het pand van P. de Gruyter aan de Veestraat. Het behoorde tot de kruiderniersketen die in 1818 op kleine schaal startte en uitgroeide tot een concern. De Gruyter hield van zijn klanten, maar die klanten hielden meer van Albert Heijn die de supermarktformule omarmde. Toen later ook De Gruyter daarin investeerde was het te laat, in 1977 sloot de laatste winkel. Het in Helmond nog bestaande pand van De Gruyter heeft een monumentaal karakter, vooral door de daar aanwezige tegeltableaus. De winkel is in Engels historische stijl gebouwd met Jugendstilelementen, dateert uit 1917 en is ontworpen door de architect W.G. Welsing. De gevel bevat vakwerkbouw in hout en glas-in-lood en is voorzien van geglaazuurd tegelwerk met vergulde accenten. De nauwgezette detaillering is architectonisch van belang.

Ons volgend kwartaalblad verschijnt op 1 april 2019. Kopij kunt u tot 1 november zenden aan ons vaste adres redactie@heemkundekringhelmont.nl De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor stukken te weigeren, in te korten of aan te passen.

COLOFON

Bestuur

Voorzitter: Ton Janssens
T: 0492 - 522925
E: t.janssens@heemkundekringhelmont.nl

Secretaris: Dorethé van Dijk
T: 0492 - 474745
E: t.dijk@heemkundekringhelmont.nl

Penningmeester: Frans 't Sas
T: 0492 - 520945
E: f.tsas@heemkundekringhelmont.nl

Bestuurslid: Gerry van Liempt
T: 0492 - 554233
E: g.liempt@heemkundekringhelmont.nl

Bestuurslid: Thea van Stokkum
T: 0492-533944
E: t.stokkum@heemkundekringhelmont.nl

Lidmaatschap

Kringlidmaatschap incl. abonnement € 25,-
Rekening Rabobank NL10RABO0123855004
of ING nr. NL29INGB 0002641099 t.n.v.
Heemkundekring Helmont

Opzegtermijn: Eén maand voor het einde van het kalenderjaar

Inlichtingen

Algemeen: E: info@heemkundekringhelmont.nl
Het Baken: E: baken@heemkundekringhelmont.nl

Secretariaat

Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond

Public relations

G. van Liempt,
T: 0492 - 554233, E: pr@heemkundekringhelmont.nl

Website

www.heemkundekringhelmont.nl

Redactie

Hans Vogels, Martin Geerts, Berry Wijnen, Kelly Geerts,
Marinus van den Elsen
E: redactie@heemkundekringhelmont.nl

Vormgeving/lay-out:

Marinus van den Elsen

Druk: Laumé Media Partners

Foto's gemaakt door/met dank aan:

John Rademakers, Henk van Dijk, RHCe, Hans Vogels, Martin Geerts, Berry Wijnen, Marinus van den Elsen.

Omslag voorzijde: Ansichtkaart van Stadhuis op de Markt. (particuliere collectie)

Omslag achterzijde: Bronzen plaquette n.a.v. 44 jaar Keiebijters. gemaakt door Willem van der Velden. (foto: Marinus van den Elsen)

Dit is een uitgave van
Heemkundekring Helmont.
Gesticht op 24 mei 1948.

Van het bestuur

Op 10 september ontvingen we het droevige bericht dat Pierre van de Meulenhof op 90-jarige leeftijd is overleden. Pierre was een zeer gewaardeerd en prominent lid van onze vereniging. Mede door zijn inbreng is de heemkunde in Helmond op de kaart gezet en bij het grotere publiek bekend geworden. Hij kwam elke week, als zijn gezondheid het toeliet, in de heemkamer en vanaf zijn plaats op de hoek van de grote tafel gaf hij zijn gevraagde en ongevraagde adviezen. We zullen hem missen.

Sinds kort zijn we gestart met het project Historische Geografie. Het doel van dit project is de versnipperde erfgoed informatie in Brabant te digitaliseren, te bundelen en voor een breed publiek toegankelijk te maken via het internet per kadastrale gemeente. Het is een innovatief en integraal geschiedenisproject, een systeem waarbij massaal historische gegevens worden ingevoerd in verschillende relationele databases, die op hun beurt weer geraadpleegd worden, waarbij geolocatie allesbepalend is. Van een huis,

straat, familie of feit is op deze wijze veel informatie te vinden die vroeger nooit, of op verschillende plekken, gevonden werd. Doordat de informatie wordt gevisualiseerd in kleuren is het ook nog eens laagdrempelig. Mocht u geïnteresseerd zijn om aan dit project deel te nemen neemt u dan contact met ons op via info@heemkundekringhelmont.nl

Vanaf januari 2019 is de heemkamer voortaan ook op elke tweede dinsdagavond van de maand geopend van 19.00 tot 21.00 uur. Wij hopen hiermee aan de wens tegemoet te komen van hen die in verband met hun werk of school niet in staat zijn op donderdagmiddag naar de heemkamer te komen. Tot slot willen wij u er alvast op wijzen dat op dinsdagavond 26 februari 2019 de Algemene Ledenvergadering zal worden gehouden in de grote zaal van Het Baken. Het bestuur wil op deze plaats dankzeggen aan ieder die in het afgelopen jaar heeft bijgedragen aan het goed functioneren van onze heemkundekring, speciaal aan diegene die zich hebben ingezet om dit jubileumjaar tot een succes te maken.

Wij wensen u een voorspoedig 2019.

Agenda

U ontvangt voor de lezingen en excursies géén afzonderlijke uitnodigingen. Noteer daarom onderstaande data in uw agenda of op uw kalender. Suggesties voor lezingen en excursies blijven van harte welkom.

Dinsdag 22 januari

Lezing door Martin Geerts:
“Helmond van Nul tot Nu”.

Heemkundelid Martin Geerts zal aan de hand van foto's en plaatjes de kleurrijke geschiedenis van Helmond met u bespreken. Samen met u zal hij stilstaan bij het ontstaan van de stad, de bouw van het kasteel, haar bewoners en de moeilijke tijden die Helmond heeft beleefd. Hoe was het leven hier in de middeleeuwen en tijdens de tachtigjarige oorlog en hoe kon Helmond uitgroeien tot de mooie stad die het nu is.

Grote zaal Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Aanvang 20:00 uur. Bijdrage voor niet-leden 2 euro, leden gratis. Géén inschrijving vooraf.

Dinsdag 26 februari.

Algemene Ledenvergadering.

Grote zaal Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Aanvang 20:00 uur.

Dinsdag 26 maart

Lezing door Henk Schimmel:
“Organisatie en aanpak van de hoofdinfrastructuur in de groeistad periode”.

In 1976 wordt Helmond door het kabinet aangewezen als groeistad. Dit mede als gevolg van de rapporten van de zogenaamde Commissie Langman (1971-1974). Eén van de taakstellingen was het bouwen van circa 1000 woningen per jaar in de groeistadperiode 1976-1989). Voor de ambtelijke organisatie een behoorlijke uitdaging. Door de groeistad taakstelling met betrekking tot het bouwen van de woningen, moest voor de bereikbaarheid van de nieuwe stadsuitleg ook de hoofdwegstructuur uitgebreid worden. Gelijktijdig moest een achterstand in onderhoud en tevens, vanwege een te krappe afwikkelingscapaciteit, ook de bestaande infrastructuur voor de (nieuwe) taak aangepast en (her)ingericht worden. De presentatie gaat over de organisatie en de aanpak van de realisatie van de grote infrastructurele projecten tijdens de groeistadperiode. Ook worden achtergrond verhalen bij de uitwerking van de plannen en de daarbij opgedane ervaring besproken.

Grote zaal Het Baken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Aanvang 20:00 uur. Bijdrage voor niet-leden 2 euro, leden gratis. Géén inschrijving vooraf.

Boekbespreking

Leo van Veldhoven:

Leren en werken bij Vlisco

Als vijftienjarige werkte Leo van Veldhoven bij de Vlisco en werd in zekere zin verliefd op het bedrijf. Zijn vader werkte er, dus lag het voor de hand dat er ook zijn maatschappelijke levensweg zou liggen. Hij ging naar de bedrijfs-school en niet naar het conservatorium zoals aanvankelijk gedacht, kreeg les in wiskunde en maatschappijleer en doorliep nagenoeg alle afdelingen van het bedrijf. Vanwege een eczeem, veroorzaakt door de gebruikte kleurstoffen, zocht hij zijn heil tijdelijk elders, maar hij keerde terug naar zijn oorspronkelijke bestemming. Toen een leidinggevende ontdekte dat hij les in muzikale vorming gaf, werd hij gevraagd om in het bedrijf instructies te gaan verzorgen.

In zijn boek, samengesteld in de tijd dat hij tengevolge van een heupbreuk aan huis was gekluisterd, is hij lovend over de Vlisco als werkgever, die hij sociaal denkend en genereus voor haar employees noemt. Het werk handelt over de bedrijfs-school waarvoor hij speciale lesmethodes ontwikkelde. De educatie, gegeven door eigen leermeesters, werd zowel door de werkgever als de cursisten bijzonder gewaardeerd.

Het boek is verkrijgbaar bij Boekscout.nl, Bol.com en Boek en Kantoor De Ganzenveer. ISBN: 978-94-0224-707-7, prijs: € 17,50

Tahné Kleijn:

Goeikes, Helmonders in beeld

Helmond heeft een fotoboek waarin alle wijken voorkomen: 'Goeikes, Helmonders in beeld'. Dertien fotografen gingen met dit thema aan de slag. De drijvende kracht was Tahné Kleijn, een talentvolle fotografe met hart voor de stad. De fotografen richtten zich ieder op een eigen wijk, zelf was ze actief in het stadscentrum. Ze wilde vooral oudere mensen portretteren op een plek waar ze jarenlang gewerkt of gewoond hebben. Het liefst mensen die wegens ouderdom of ziekte niet meer naar die plek kunnen terugkeren. De groep legde de lat hoog, elke fotograaf maakte tien tot twintig opnames, dus moesten er veel modellen gevonden worden.

Tahné Kleijn vond het een eer om als rasechte Helmondse aan de slag te gaan, juist omdat Helmond een compacte stad is met een brede samenleving. In het boek komt de stad in alle facetten in beeld, alle fotografen drukten een stempel op hun

eigen werk. Het zijn allemaal portretten van Helmonders geworden. In november werden de foto's in het Speelhuis, aan de Traverse-brug en in het Havenpark tentoongesteld.

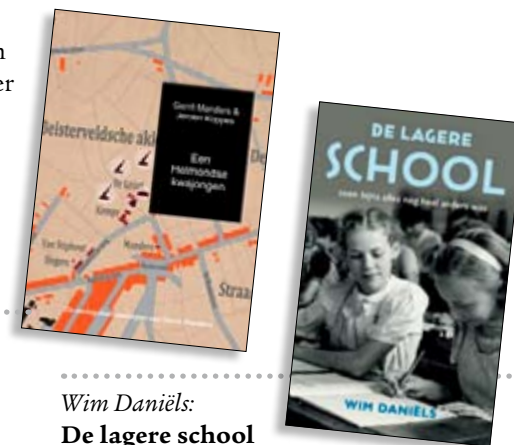
Het boek is te koop bij Boek en Kantoor De Ganzenveer en de plaatselijke VVV

Gerrit Manders en Jeroen Koppes:

Een Helmondse kwajongen

Gerrit Manders was net negen jaar toen de oorlog uitbrak en dertien toen de geallieerden Helmond bevrijdden. Hij schreef hierover een verhaal dat werd uitgewerkt, en van historische noten voorzien, door Jeroen Koppes, die aan het STIWOT (Stichting Informatie Wereldoorlog Twee) is verbonden. Behalve het dagelijks leven tijdens de bezetting, met bonnen, verduisteringen en koude winters, beschrijft Manders ook de inval van de Duitsers en de bevrijding. Hij gaat ook in op de periode na de bevrijding met zijn belevingen op vliegveld Helmond. Er was een B-17 bommenwerper aangeschoten. Ze hadden het wrak van de landingsbaan weggehaald en het meest belangrijke verwijderd. Behalve de mitrailleur van de boordschutter. Manders was in het toestel gekropen en op een soort stoeltje gaan zitten, met links en rechts een kist vol kogels. Nieuwsgierig haalde hij de trekker over, met een enorme knal tot gevolg. Iedereen lag plat op de grond.

Het boek is te koop bij Boek en Kantoor De Ganzenveer. ISBN: 978-94-021-8093-0, prijs: € 17,95

Wim Daniëls:

De lagere school

Een boek dat je terugvoert naar de tijd waarin alles nog overzichtelijk leek, met taal en rekenen als de belangrijkste schoolvakken en met gedrag, vlijt en netheid op het rapport. De lagere school van vroeger was totaal anders als nu. De leerlingen van toen hadden te maken met een onderwijzer(es) die gezag en autonomie had. Aan de lagere school van vroeger kleefte ook het beeld van de schooltandarts die eens per jaar kwam voorrijden, het schoolsparen, schoolmelk, de kroontjespen, het inzamelen van zilverpapier, de ouderwetse schoolreisjes naar de speeltuin, de handwerklessen voor meisjes en nog veel meer. Daniëls schetst het wel en wee van de lagere school in de twintigste eeuw, met nadruk op de periode vanaf 1930. Hij schreef boeken over uiteenlopende onderwerpen, stelde woordenboeken samen en publiceerde een literaire verhalenbundel.

Het boek is te koop bij Boek en Kantoor De Ganzenveer. ISBN: 978-90-446-3929-2, prijs: € 12,50

RECENSIE

Helmondse avond met *Wim Daniëls*

Wim Daniëls is als schrijver, taalkundige, cabaretier en spreker veelzijdig. Hij werkte als docent Duits en Nederlands en was verbonden aan de Open Universiteit. Als taaladviseur leverde hij bijdragen aan het radioprogramma *Klare Taal*, had een gesproken column in het radioprogramma *Spijkers met Koppen* en zat vaak aan tafel bij *Pauw en Witteman*. Hij was vier jaar lang stadsdichter van Helmond, is gelieerd aan de Stichting Brabants Dialectenfestival, adviseert het Comité van Aanbeveling van de Stichting Kinderboek Cultuurbezit en is sinds 1994 fulltime schrijver.

Heemkundekring Helmont slaagde erin om Daniëls, in het kader van de viering van haar zeventigjarig bestaan, voor een voordracht te arrangeren. Als taalkunstenaar geeft hij op een losse en leerzame manier blijk van zijn kennis over taal. De verwachtingen waren dan ook hooggespannen. De ruimte in het Stadshobbycentrum bleek op voorhand te klein om de verwachte toeloop te ontvangen, derhalve werd naar een grotere ruimte in De Fonkel uitgeweken. Een juiste beslissing, de taalman trad op voor een volle zaal.

De verwachting was dat de spreker een dosis taal informatie de zaal in zou slingeren. Tenslotte heeft hij daarover prachtige theorieën en neemt hij zijn toehoorders normaliter mee op een tocht door de wonderde wereld van de taal. De werkelijkheid was anders. De gesprekspunten die aan bod kwamen waren zijn jeugd, de (m)ulo en de fiets, maar niet datgene wat van de taalkunstenaar mocht worden verwacht. Zij die een vlotte performance verwachtten kwamen evenwel aan hun trekken. Dat geldt niet voor hen die op scherpe taal analyses en zinsneden

Wim Daniëls met Rieky en Tini.
Foto: Henk van Dijk

rekenden, al werden zij wel op een aantal etymologische interpretaties getrakteerd. De voordracht over de Mammoetwet (wet voortgezet onderwijs) had weinig amusementswaarde en die over de ontwikkeling van de fiets geen cabaretesk karakter. Al jaren orakelt Daniëls over de (fictieve) vernauwing van zijn voorhuid, al werd het euvel deze keer met andere tweeërlei uitlegbare grappen omlijst. Echt vernieuwend was het niet. Jammer, Daniëls kan veel beter.

RECENSIE

Dwars door Helmond

De verrassingsmiddag op 2 oktober, als afsluiting van de viering van het zeventigjarige bestaan van de vereniging, was vooraf een publiek geheim. Gewoonlijk wordt deze redactie in kennis gesteld over alles wat er zich binnen de vereniging afspeelt, zodat wij u tijdig kunnen informeren. 'Een toer dwars door Helmond' werd er enkel gezegd, voor de rest hield men de lippen stijf op elkaar. Het leidde tot allerlei speculaties. Misschien wel met de Goede Moordenaar, de tram van weleer die van 1883 tot 1937 ook dwars door Helmond reed. In Gemert waren ze zo gewiekst om daar een goed gelijkende replica van te maken, die zoals zijn illustere voorganger niet op stoom rijdt, maar gebruik maakt van zonne-energie.

Hoe moet je een heemgezelschap dwars door Helmond voeren, als lopend of fietsend geen optie is. De oplossing bleek een touringcar te zijn, waarmee de vijftigkoppige groep een sightseeing door de stad maakte. De tocht ging niet zozeer over de hoofdweegen, maar overwegend door kronkelende straatjes waar nog nooit eerder een touringcar gesignaleerd is. Een heuse reisleader werd geacht het gezelschap van de nodige informatie te voorzien. Hij deed dat met enthousiasme, al moest hij af en toe gecorrigeerd worden. Jammer dat aan de historische plekken en gebouwen te weinig aandacht werd besteed. De tocht werd bij de Brandevoortse Hoeve genoeglijk onderbroken voor koffie en vlaai en ook een bezoek aan appelboer Jurrius werd zeer gewaardeerd.

Na de tocht werd in het Jan Vissermuseum een voortreffelijk buffet geserveerd, dat geheel door de medewerkers van het museum

Foto: John Rademakers

werd verzorgd en bereid. Maar eerst moesten de bezoekers een aantal vragen à la de Helmond quiz beantwoorden, waarmee enkele prijsjes te winnen waren. Nu kwam de spreekwoordelijke aap uit de mouw. Alle vragen hadden betrekking op de tijdens de rijtoer gepasseerde bezienswaardigheden en de reisleader had ongemerkt alle antwoorden geformuleerd. Of de winnaars nou echt over heel veel Helmond kennis beschikten of tijdens de toer gewoon goed opgelet hadden is niet bekend, maar ze gingen wel met een fles 'kwèèkwatter' aan de haal.

RECENSIE

Leve de Luchtbrug

De lezing op 20 november door Giel van Hooff, handelde over de Traverse met als titel: *'Lang leve de Luchtbrug, 52 jaar Traverse'*. Het plan om tot die oeververbinding te komen ontstond in 1951. Het had heel wat voeten in aarde, de kasteeltuin moest er deels voor wijken en huizen worden afgebroken. Er volgde veel tegenspraak. Niettemin werd de betonnen kolos in 1966 geopend door minister van Verkeer en Waterstaat Ko Suurhoff, waarbij Jan Overzier als aanvoeder van de Antiluchtbrugpartij, de memorabele woorden sprak: *'Helmond zal om deze daad nog eens huilen'*.

Het verkeersprobleem in Helmond was nijpend geworden. Het alsmat toenemende verkeer werd gehinderd door vaak openstaande bruggen en te smalle straten. Er waren plannen geweest om de Zuid-Willemsvaart te ondertunnelen. Den Haag wilde er echter niet aan, waarna de gedachte voor een luchtbrug ontstond. Het plan werd onder het bewind van burgemeester Moons serieus en door de hoogleraar Froger bemoedigd en ontwikkeld.

Oud-wethouder Jos van Wel sloeg alarm en richtte zich met een bijna smekend verzoek tot de raad: *'alstublieft, géén plan Froger'*. In een marathonzitting liet de raad zich overtuigen door Frans-Jozef van Thiel, die het te lang geplande tracé drastisch wilde inkorten. Hij stelde dat als de brug vanaf de Prins Hendriklaan tot aan de Koninginnewal zou lopen, er minder huizen gesloopt hoefden te worden. In 1953 trok een massaal verzet veel belangstelling. Van Wel introduceerde met de Amsterdamse architect Ingwersen, een alternatief plan. Voor een tweede optie, dat heel wat minder ingrijpend was dan dat van

Froger, tekende architect Jozef Stevens. De meeting leidde tot de stichting van de Anti-Luchtbrugpartij van Jan Overzier, die vier zetels in de Helmondse gemeenteraad behaalde.

Tot ergernis van die raad, stemde Overzier consequent tegen alle voorstellen. Men vond dit ergerlijk, temeer omdat hierdoor de democratische besluitvorming werd aangetast. Door de bevolking werden circa zeventuizend bezwaren ingediend. De Raad van State verklaarde allen ongegrond en ook de alternatieven werden afgewezen. Burgemeester Moons werd in 1955 opgevolgd door dr. J. Sweets, onder wiens leiding de luchtbrug werd gerealiseerd. Er had nog een kink in de kabel kunnen komen omdat Nederland in een economische crisis verkeerde en er dus nauwelijks geld beschikbaar was. Niettemin werden op voorhand huizen aangekocht en gesloopt. Jan Overzier haalde bakzeil, maar kreeg later postuum alsnog gelijk: *'Helmond betreurde het genomen raadsbesluit'*, maar tot een ondertunneling is het nooit gekomen.

Op 29 november kreeg de heemkamer bezoek van wethouder Antoinette Maas, die behalve cultuur ook toerisme, recreatie en communicatie in haar portefeuille heeft. De wethouder wilde zich laten informeren over de heemkunde, ofwel het onderzoek naar de eigen leefomgeving. Ze nam ruim de tijd om te converseren met leden van het bestuur en die van de verscheidene werkgroepen. Het was een constructief bezoek dat hopelijk leidt tot een productieve samenwerking. (Foto: Henk van Dijk)

Onze Heemkamer

Elke donderdag bent u welkom op onze heemlocaties in het stadshobbycentrum Het Bakken, Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmond. Van 10.00 tot 12.00 uur is de genealogiekamer geopend, voor ieder die belangstelling heeft voor zijn voorouders en daar onderzoek naar wil doen.

's Morgens van 10.00 tot 12.00 uur is de heemkamer enkel toegankelijk voor leden. 's Middags van 14.00 tot 16.00 uur en elke tweede dinsdagavond van de maand van 19.00 tot 21.00 uur, is de

heemkamer openbaar voor het verwerven van informatie en kunt u desgewenst onze collecties en bibliotheek kosteloos raadplegen. Altijd staat gezelligheid en kennisverrijking voorop.

Dank voor uw giften en donaties

Met enige regelmaat ontvangen wij giften en donaties. Al deze schenkingen, groot of klein, worden door ons bijzonder gewaardeerd. Door de veelheid is het vaak niet mogelijk iedereen persoonlijk te bedanken. *Daarom zeggen wij langs deze weg hartelijk dank aan allen die Heemkundekring Helmont een warm hart toedragen.*

EEN OPROEP AAN LEDEN EN NIET-LEDEN

Gooi niets weg bij uw zolderopruiming of verhuizing. Alle rouwkaarten, rouwadvertenties, bidprentjes en geboortekaartjes worden door ons gescand, zodat ze digitaal bewaard blijven en voor onderzoek beschikbaar zijn. Kaarten of advertenties uit Helmond en omstreken, maar ook uit heel Nederland en België, zijn belangrijk om stamboomonderzoek te doen. U kunt aangeven of u het materiaal na het scannen terug wilt hebben. We gaan vanzelfsprekend zorgvuldig met deze gegevens om.

Historische gevel ernstig bedreigd

Weer wordt het aanzien van Helmond bedreigd. De ruim honderd jaar oude karakteristieke gevel aan de Ameidestraat, die tot voor kort deel uitmaakte van meubelzaak Dirks, dreigt voor de stad verloren te gaan. Het merendeel van de inwoners blijkt het daarmee bepaald niet eens te zijn en vindt dat de gevel met de vensters behouden moet blijven.

Wordt de gevel ontmanteld of mag hij rekenen op clementie, er is in Helmond per slot van rekening al zoveel gesloopt. De voormalige meubelzaak, en dus ook de markante gevel, zouden plaats moeten maken voor de bouw van luxe appartementen, maar de Helmondse bevolking heeft een sterke band met de pui. Hij is bepalend voor het aanzien van de Ameidestraat en dus voor de binnenstad. Een motie van een lokale partij die zich inzet vóór behoud maakte veel los, waaruit blijkt dat de gevel met zijn karakteristieke vensters bij de inwoners na aan het hart ligt. Het stadsbestuur, toch gekozen door die diezelfde inwoners, dient zich dan ook tegen afbraak te verzetten. Eens werd getracht het object op de monumentenlijst te plaatsen, maar een beoordelingscommissie kende geen status toe. Toch komt hij door zijn charisma daarvoor zeker in aanmerking.

De façade die stamt uit 1910 is weliswaar een replica van een buitenmuur die door brand verloren ging, maar is

gebouwd met architectonische stijlkenmerken. Een ingemetselde historische gevelsteen uit de zestiende eeuw, is van toegevoegde waarde. De herbouwde muur herinnert aan de winkel van Gustaaf

Schulte, die in 1898 op de hoek met de Zuid-Koninginnewal een winkel in vloerbedekking, gordijnen en tafelkleden

*Het pand van Gustaaf Schulte met de steen uit Blokhuis van Liessel.
(Collectie RHCE en Thom van der Straaten)*

opende. Ook voor bedden en beddengoed kon men bij Schulte terecht. Alles werd geleverd onder het motto *'Vlugge bediening, solide werk en billijke prijzen'*. Op 12 mei 1910 moest Schulte een tegenslag incasseren. In de vroege morgen brak een brand uit, waarbij de gehele winkelvoorraad verloren ging. Het vuur was zo hevig dat zelfs de etalageruiten van de winkels aan de overzijde van de straat sneuvelden. De winkel werd nog wel heropend, maar in 1922 verkocht aan de firma Dirks.

De gevelsteen is afkomstig uit het zogeheten Blokhuis, een kasteel dat ooit in het buurtschap Sloot in de gemeente Deurne stond. De burcht werd begin zestiende eeuw gebouwd met gelden die door de hertog van Brabant ter beschikking waren gesteld om Brabant tegen invallen van Gelderse troepen te beschermen. In 1634 wordt de burcht omschreven als *'het huys te Liessel metten nederhoff met sijne wallen, watergrachten ende optreckende twee bruggen, mette warande daer voor ende elders gelegen, met noch de plantagie voor het voors. huys staende'*. De onderhavige beeldhouwde steen is afkomstig van dit kasteel dat in de zeventiende eeuw in verval raakte. De laatste eigenaar, Joannes Norbertus van Cuijlenburg (1721-1782), liet het tussen 1768 en 1782 afbreken. Aan de Blokhuisweg in Liessel ligt een perceel land waarin zich nog de grachten en fundamenteën bevinden.

Hoe het Blokhuis eruit zag is niet bekend al heeft architect Cor Roffelsen er ooit een fantasietekening van gemaakt, maar het kan er wat anders hebben uitgezien. Buiten de naam en de sporen

is de gevelsteen het enige dat er van het Liesselse kasteel overgebleven is. Het object werd ingemetseld in de gevel van het pand aan de Ameidestraat en is daar tot de dag van vandaag te bewonderen. Er staan meerdere familiewapens op afgebeeld. In het midden de kwartierstaat van Hendrik van Doerne, die het Blokhuis in leen had van de hertog van Brabant, er omheen de wapens van onder anderen Van Doerne, Van Vladeracken, Van Eijck en Van Berckel. Boven de kwartierstaat staat een adelaar die in zijn klauwen gekroonde zuilen omklemt, daaronder het devies *'plus ultra'* (steeds verder). Het object draagt het jaartal 1574, maar het Blokhuis zelf is eerder gebouwd.

Bescherming van historische en waardevolle objecten is uiterst belangrijk. Heemkundekring Helmont betreurt het dat de gemeente Helmond zonder enig overleg en zonder het nemen van noodzakelijke maatregelen vooraf, een omgevingsvergunning wil verstrekken tot het slopen van de gevel aan de Ameidestraat. Het college is verzocht inspanning te willen leveren om de projectontwikkelaars te bewegen de gevel in te passen in het nieuw te bouwen pand. Het bestuur heeft verder aangegeven dat het wenselijk is dat het gemeentebestuur in toekomstige soortgelijke situaties vroegtijdig in contact zal treden met Heemkundekring Helmont en andere instanties die met het wel en wee van onze stad begaan zijn.

Bronnen:

- Wikipedia de vrije encyclopedie
- Regionaal Historisch Centrum
- DeurneWiki

Zie ook: www.heemkundekringhelmont.nl/
[Huys Oudt Peelland.pdf](http://HuysOudtPeelland.pdf)

Vuilnisbelt levert prachtige verhalen

door Theo de Jong

'Mijn vader had al heel jong een kunstgebit. Veelvuldig was hij met schuurpapier bezig als het weer eens knelde.

Hij legde het langs

zijn bord als hij ging eten.' Deze herinnering van het dagelijkse leven is krachtig opgetekend door Henk Knapen, opgegroeid in het Haagje in Helmond. Kiezen zijn essentieel voor het vermalen van voedsel, maar deze prothese van kort na de oorlog is daarvoor kennelijk niet erg geschikt. In het midden van de vorige eeuw was het heel gewoon om op jonge leeftijd de echte tanden te verwisselen voor een kunstgebit. Magere jaren rond de tweede wereldoorlog waren voorbij. De wederopbouw zorgde voor uitzicht op groeiende welvaart en luxe. En voor het eerst in de geschiedenis kwam een kunstgebit binnen bereik van de 'gewone man'. Dit korte verhaaltje bevat precies de essentie van het project 'Helmond in 100 stukskes'.

Vuilstortplaats saneren

De vuilstortplaats aan de Houtse Parallelweg was tussen 1930 en 1967 in gebruik. Voorafgaand aan de nieuwbouw is deze in 2016 gesaneerd. Bij het uitzeven van de grond kwam de destijds afgedankte rommel weer tevoorschijn. Samen met collega's van het Erfgoedhuis Eindhoven

verzamelde stadsarcheoloog Theo de Jong tijdens de sanering een groot aantal voorwerpen. De kapotte flessen, versleten emailen potten en pannen, huisraad, speelgoed, onderdelen van fietsen en vele andere voorwerpen, zijn de stille getuigen van het voorbijgelede alledaagse leven in Helmond. De vondsten hebben betrekking op mobiliteit, voeding, hygiëne, elektriciteit, apparaten, vermaak, handel, nijverheid, onderwijs en religie. De crisis en schaarste rond de oorlog, gevolgd door de wederopbouw, betekende een keerpunt in het alledaagse traditionele leven, in sociaal en cultureel opzicht en wat betreft welvaart.

Samen geschiedenis schrijven

In samenwerking met het Kunstkwartier is eind 2017 het project 'Helmond in 100 stukskes' opgestart. Inwoners van Helmond worden uitgenodigd om een kort verhaaltje te schrijven waarbij de voorwerpen uit de vuilstortplaats aanleiding zijn voor een persoonlijke herinnering, gebeurtenis of anekdote. Ouderen kennen vanuit hun jeugd nog veel objecten en het gebruik daarvan. Met de voorwerpen uit de vuilnisbelt op tafel vragen 'verhalenvangers' naar de herinneringen van 'ooggetuigen'. Instructies over opbouw en redactioneel advies krijgen de schrijvers van Piet van den Boom; ervaren schrijver en voormalig stadsdichter van Eindhoven. Op deze wijze schrijven professionals en liefhebbers samen aan lokale geschiedenis. Met de verhalen krijgen de vondsten een betekenis die het waard is te delen met volgende generaties.

Vondsten verbinden generaties

Het resultaat wordt een verhalen-

bundel en een tentoonstelling die langs scholen, wijkgebouwen en verzorgings-tehuizen moet gaan. Het project laat de bijzondere periode zien waarin het leven veranderde van kleinschalig en zelfvoorzienend naar mondialisering. Niet eerder in de geschiedenis van de mensheid was er een dergelijk grote wereldwijde verandering en uitwisseling tussen samenlevingen. De verhalenbundel en tentoonstelling inspireren om meer herinneringen op te halen en het gesprek tussen ouderen en jongeren op gang te helpen. Daardoor ontstaat meer kennis van, en begrip voor, de leefwijzen en ervaringen tussen generaties. Gestreefd wordt om in september 2019 het project af te ronden in het kader van 75 jaar Bevrijding van Helmond.

Archeologische vondsten

Archeologisch onderzoek levert kennis over het lokale verleden en gaat veel verder terug in de tijd dan historische bronnen. Bodemvondsten zijn tastbare bewijzen voor menselijke activiteiten en bewoning

vanaf de prehistorie tot het recente verleden. Vondsten uit een oude afvalput, waterput of greppel informeren gewoonlijk direct over de vroegere bewoners die ze ter plaatse achter lieten. Bij archeologische vondsten uit de middeleeuwen of Romeinse tijd is het echter onmogelijk om nog persoonlijke herinneringen op te tekenen. De vondsten uit de vuilstortplaats zijn daarentegen niet direct aan specifieke bewoners te verbinden, maar wel aan een wijk of stadsdeel en uit een afgebakende tijdspanne. Bovendien zijn er nog veel mensen die de voorwerpen en het gebruik daarvan nog uit hun jeugd kennen.

Allerlaatste gelegenheid

Stortplaatsen uit het begin van de vorige eeuw vormen overigens de allerlaatste gelegenheid om een doorsnede van de samenstelling van 'huishoudelijk afval' te krijgen. Nadien wordt het steeds verder gesplitst zoals glas, ijzer, hout, papier, organische resten, plastic, etc. Veel grondstoffen worden tegenwoordig apart verwerkt en opnieuw gebruikt. Voor toekomstige archeologen wordt het daardoor onmogelijk om op basis van bodemvondsten een reconstructie te maken van het dagelijkse leven in het begin van het derde millennium...

Schrijf ook geschiedenis

Vind je het leuk om naar verhalen over vruuger te luisteren en erover te schrijven? Help dan mee om de 100 stukskes van Helmond bijeen te brengen, herinneringen vast te leggen en de vondsten betekenis te geven. Meld je aan bij het Kunstkwartier, per mail: 100stukskeshelmond@gmail.com of info@kunst-kwartier.nl

Iconisch maar niet gewaardeerd

Het oude raadhuis op de Markt had
behouden moeten blijven

door Hans Vogels

Op 26 maart 1923 kwam de Helmondse gemeenteraad, geleid door burgemeester Marinus Petrus Wilhelmus van Hout, voor de laatste keer in vergadering bijeen in het raadhuis aan de Markt. Alle gemeentelijke instanties, die daar en elders waren ondergebracht, verhuisden die dag naar het nieuwe raadhuis in het kasteel. Het oude raadhuis werd opnieuw functioneel, met de huisvesting van een leeszaal en openbare bibliotheek. Helaas moest het iconische gebouw, net als veel andere beeldbepalende bouwwerken, wijken voor een gewaande facelift van het centrum. Maar juist het met historie en melancholie doordrenkte gebouw zou een element zijn geweest dat door zijn karakter en betekenis, de Markt meer aanzien zou hebben gegeven.

Tot het begin van de zeventiende eeuw beschikte Helmond niet over een echte accommodatie voor haar ambtelijke diensten. Wel was in 1603 door Abraham Daniëls, nabij de Veesche Poort, een huis gebouwd waar de regenten hun besprekingen hielden. Het diende daartoe tot 1625. Alexander van Cortenbach, die bij het raadhuis een nieuwe kasteelpoort had laten bouwen, kocht het pand. Op de plek wilde hij een nieuw raadhuis en een vergaderzaal oprichten, *'die men sou connen gebruycken als stadhuys ende te vergaderen om de stadssecreten en affairen*

met malcanderen te helpen resolveren'. Hij verzocht het terrein voor de uitvoer van zijn plan beschikbaar te stellen. De regenten die met hem over andere zaken in onmin lagen, verleenden geen medewerking. Van Cortenbach liet daarop het huis slopen, maar het nieuwe raadhuis kwam er niet. Mogelijk heeft men zich enige tijd beholpen en werden de stedelijke taken bij particulieren of in herbergen verricht. Zo werd van 1656 tot 1659, de vierschaar (gerechtelijk bestuur van een gebied) gehouden in Herberg van de Boomen, waarvoor huur betaald werd.

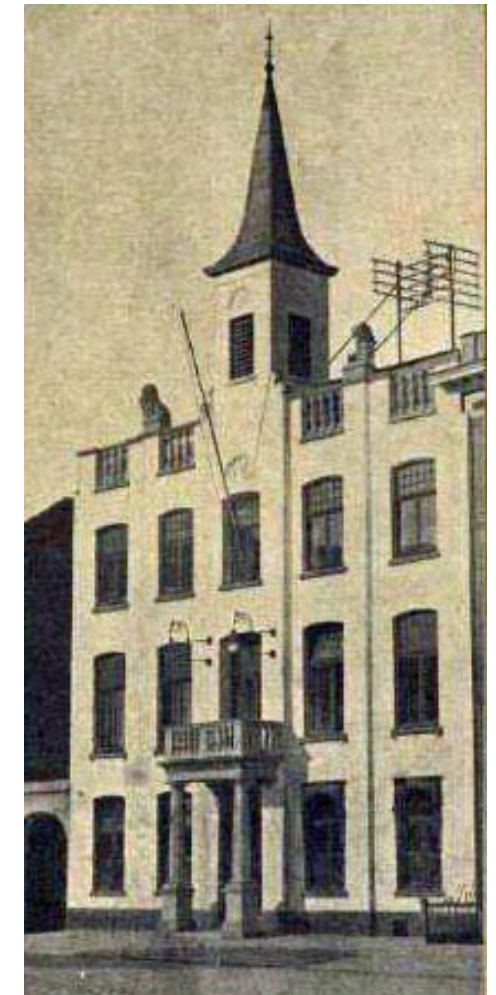
Raadhuis Markt

In 1681 werd Herberg De Wildeman op de Markt gekocht om tot volwaardig raadhuis te gaan dienen. Het moest een vaste plaats worden waar de autoriteit zetelt en de gemeenteraad vergadert. Hiertoe werd de bovenetage aangepast, de begane grond bleef als herberg in gebruik. In de loop van de tijd werd het logement aan ettelijke exploitanten verpacht. Naast de uitbating van de herberg, hielden zij de bureaus en de schepenkamer schoon. Zij zorgden voor het haardvuur en licht bij vergaderingen en stonden garant voor het nodige spraakwater. Echter wel in de gelagkamer, want in de raadszaal was geen alcohol toegestaan.

Vóór 1810 werd Helmond bestuurd door een schout of drossaard. Als openbaar aanklager, hoofd van het opsporingsapparaat en voorzitter van het gerecht, moest hij de Nederduitse Gereformeerde Kerk aanhangen. In de Franse Tijd (1795-1813) werd de rechterlijke macht door de nationale autoriteiten geregeld. Bestuurlijke taken werden overgedragen aan de gemeenten met een maire aan het hoofd. In 1810 werd de naam van het ambt per Koninklijk Besluit gewijzigd in burgemeester.

Het oude raadhuis telde zeven burge-meesters. Carel Frederik Wesselman was de eerste, al werd hij nog wel maire genoemd. De tweede was Jan Jacob van der Foelart die vooreerst secretaris, daarna notaris en van 1814 tot 1832 burgemeester was. Van 1832 tot 1848 werd het ambt vervuld door de uit Asten afkomstige bierbrouwer Franciscus Timmermans en van 1848 tot 1874 door de altijd ernstig kijkende Bergeijkenaar Franciscus van den Dungen. Hij werd opgevolgd door

Godefridus de Raad, die in functie was van 1874 tot 1883. De Raad had het goed met Helmond voor, maar wegens de slechte financiële positie van de stad, werd hem geen aureool om het hoofd gegund.

Pentekening van het oude raadhuis aan de Markt, ter hoogte van de ingang van de huidige passage. Na de ingebruikname van het kasteel als raadhuis, werd het gebouw gebruikt als openbare bibliotheek en leeszaal. Aan weerszijde van de toren staan de twee leeuwen die nu de ingang van het kasteelmuseum markeren.

Van 1883 tot 1913 combineerde Andreas van Hoeck het burgemeesterschap met het brouwen van bier. De laatste was Marinus van Hout, die Helmond bestuurde van 1913 tot 1937. Onder zijn bewind steeg het aantal inwoners naar 28.000.

Een opmerkelijk figuur in de historie van het oude raadhuis is de heer Taabe. Hij was ambtenaar van de burgerlijke stand en liep doorgans op sloffen, daarom werd hij zuutekus Taabe genoemd. Toen Helmond in 1866 door cholera werd geteisterd, moesten in allerijl besluiten worden genomen om de ziekte te bestrijden. Een daartoe ingestelde commissie van toezicht functioneerde nauwelijks, mede omdat burgemeester Van den Dungen wegens ziekte geen toezicht kon houden. Veldwachter Jan den Bok werd ermee belast, maar zijn vrouw had hem ten strengste verboden om besmette huizen of personen te bezoeken. Het was zuutekus Taabe die de handen uit de mouwen stak en de taak op zich nam. Hij verzamelde helpers en nam de bestrijding van de epidemie resoluut ter hand. Als blijk van waardering voor zijn humaniteit, werd hem door koning Willem III een erpenning toegekend.

Stadsarchief

Achter het oude raadhuis bevonden zich de Marechausseekazerne en het Huis van Bewaring, binnen het Kantongerecht en een wachtmeesterwoning. De secretarie lag naast de raadszaal. Dit was het domein van de secretaris die zijn baan voor een niet gering bedrag pachtte. Hij had vaak meerdere lucratieve functies en goed betaalde jobs in andere plaatsen. Daar had hij ook de tijd voor, zijn werk liet hij over aan een klerk of substituut. Dat dit niet altijd accuraat gebeurde mag duidelijk zijn.

Het archief was op het secretariaat ondergebracht. Voorheen werden belangrijke documenten, zoals uitspraken van rechtscolleges en eigendomsbewijzen, bewaard in de Stads Comme, een soort koffer die in de toren van de Lambertuskerk stond. Om deze reden bleef dit deel van het archief bewaard toen op 4 juli 1587 een Staatse bende met geweld door de stad trok. Nagenoeg alle woningen binnen de stadswallen gingen in vlammen op en ook het andere deel van het archief ging verloren. Tot aan de negentiende eeuw werd er onzorgvuldig met de documenten omgesprongen. Na verloop van tijd werden de stukken door archivaris Donkers geordend en gesystematiseerd. Ook August Sassen is er lang mee bezig geweest. Onder toezicht van een later bestuur werden ze opnieuw geïnventariseerd. Omdat de berging te brandgevaarlijk was, werden de documenten daarna opgeslagen in de gewelven van het kasteel. Middels een aanpassing van die ruimte werden ze tevens tegen vocht beschermd.

Koninklijke bezoeken

Ten tijde van het oude raadhuis mocht Helmond drie keer koninklijk bezoek ontvangen. In 1809 was het koning Lodewijk Napoleon die de stad bezocht. Het staatshoofd kwam in het bijzonder voor de Norbertijner pastoor Jan Hagelaars, die voor zijn humaniteit na de uitbraak van een besmettelijke ziekte, van de vorst een blijk van waardering ontving. In 1842 was het koning Willem II die Helmond met een bezoek vereerde. Het werd aangetekend in het *'register der deliberatien'*, om het gebeuren zolang mogelijk levend te houden en er het nageslacht blijvend aan te herinneren. In 1904 bracht koningin Wilhelmina

De westkant van de Markt in het begin van de twintigste eeuw. (Collectie RHCE)

samen met prins Hendrik een bezoek aan de stad. Het paar arriveerde per trein, met een koets werd via de Weg op den Heuvel en de Zuid- en Noord-Koninginnewal het raadhuis op de Markt bereikt, waar het koninklijke paar officieel werd ontvangen. De Koninginnewallen danken hun naam aan dit bezoek.

Nieuw raadhuis

In 1810 sloot Herberg De Wildeman haar deuren. In de vrij gekomen ruimte vestigde zich Hotel Café-restaurant Het Oud Stadhuis. Het Kantongerecht en de Marechausseekazerne bleven bij het raadhuis gevestigd. Omstreeks 1850 werd het gebouw gerenoveerd. Toen het na de opknopbeurt opnieuw in gebruik werd genomen, bleek het voor de gemeentelijke functies ongeschikt te zijn geworden. Met reorganisaties en ombouw werd gepoogd voldoende ruimte te creëren, toch moesten enige diensten elders worden ondergebracht. In 1908 werd het raadhuis

andermaal gerenoveerd, waardoor het iets ruimer werd.

Diverse ideeën voor een nieuwe huisvesting werden bestudeerd. In het centrum waren enige panden voorhanden die naar de eisen van de tijd konden worden aangepast. Het bleek allemaal te kostbaar en het dagelijks bestuur aarzelde om haar ideeën aan de raad voor te leggen. Onverwacht kwam er een oplossing door de beschikbaarheid van het monumentale kasteel. Dankzij financiële steun van Rijk en Provincie, kon het als raadhuis worden ingericht.

Bronnen:

- André Spoorenberg, Herinneringen aan het oude raadhuis.
- A.M. Frencken, Helmond in het verleden, hoofdstuk 1.
- Jac Heeren, Het verlaten raadhuis. De Zuidwillemsvaart, april 1923.
- Wikipedia de vrije encyclopedie.

De Keiegalmers bestaan 55 jaar

door Berry Wijnen

Helmond is een carnavalsstad. Naast een heel stel carnavalsverenigingen is er de grote vereniging *De Keiebijters* die zich bezighoudt met het stadscarnaval, dat ieder jaar tienduizenden bezoekers trekt. In de carnavalstijd heet Helmond Keiebijtersstad. Die benaming verwijst naar de vroegere thuiswevers, die kiezelsteentjes in de mond namen om de productie van speeksel te bevorderen, dat nodig was om de weefdraden te bevochtigen. Een van de activiteiten van *De Keiebijters* is het *tonproaten* of *keiekletsen*, wat het best valt te omschrijven als een cabaret in dialect. In Limburg, het walhalla van het carnaval, wordt dit *buutreednen* genoemd.

Na iedere sketch van een kletser volgt een optreden van een troubadour of amusementsgroep, maar men zocht naar vernieuwend amusement. Mannenkoor *Lambardi* was graag bereid dit te verzorgen. Aanvankelijk trad het koor met een dertigtal zangers op onder de naam *De Keiekwèkers*. Omdat de groep een jaarlijks optreden niet kon garanderen, nam onderwijzer Carel van de Sande het initiatief om een nieuwe zanggroep op te richten. Uit een interview in de plaatselijke krant, bleek dat hij ook een fervente carnavalsvierder was. Samen met zijn vader was hij lid van

carnavalsvereniging '*Olum*'. Als trouw lid van *Lambardi* richtte hij binnen dit koor een raad van elf op, een gezelschap van elf mannen dat tijdens carnaval, met een vorst of adjudant aan het hoofd, activiteiten organiseert en begeleidt. De naam *De Keiekwèkers* werd vervangen door *De Keiegalmers* vanwege het risico dat de groep met het koor vereenzelvigd zou worden. Met die naam konden ze los van het koor opereren. De medeoprichters van de *Keiegalmers* waren Ted Hooglugt, Theo van Ettö, Ben Jacobs en Berry Wijnen. Wies van de Sande, de zus van Carel, begeleidde de groep op de piano.

In de eerste jaren bestond *De Keiegalmers* enkel uit leden van *Lambardi*.

De zangstukken gingen vooral over de plaatselijke politiek en actuele onderwerpen, in de stijl van *Die Mainzer Hofsänger* met onder andere het lied *Weinland* op de tekst van '*skön is ons Helmond*'. Het optreden werd altijd besloten met, 'So ein Tag so wunderschön wie heute' met de solisten Ben Jacobs bariton en Ted Hooglugt tenor. Het repertoire veranderde in de loop van de tijd van meerstemmig in eenstemmig. Omdat het succes in hoofdzaak aan *De Keiebijters* te danken was, genoten zij altijd de ultieme voorkeur. Het zangkoor heeft door de jaren heen honderden liedjes de wereld in geholpen. Naar schatting negentig procent daarvan kwam uit de koker van Carel. Uitschieters waren

de meezingers: *Skön is ons Helmond*, *PSV-express*, *Ach Lieven Heijer help Helmond*, *Sport inne keier* en *Ja, zo'n reisje dur de knaal knaal knaal*, naar de melodie *Berliner Luft*. Ieder jaar stond de zanggroep tijdens de kletsavonden op het podium en werd iedere keer weer uitgenodigd voor de finale en de gala-avond. In de carnavalstijd werd meer dan dertig keer opgetreden. Onvergetelijk is een rondvaart over de nieuwe kanaalomleiding, daarbij schalde het gezang van *De Keiegalmers* over het water.

Mede door uitstekende recensies in de pers volgden er meer optredens, met name bij Helmondse carnavalsverenigingen die in wijken en bejaardencentra hun eigen kletsavonden hielden. Ook in de regio werden *De Keiegalmers* regelmatig uitgenodigd. Bij die optredens hadden ze

Een optreden van *De Keiegalmers* tijdens de kletsavond van de *Keiebijters* in 1965.

'Ja, zo'n reisje dur de knaal knaal knaal': een van de vele succesnummers van De Keiegalmers.

geen Helmonds programma maar namen ze de actualiteiten van die plaats op de korrel. Bij de Bakelse Pierewaaiers werden ze dertien achtereenvolgende jaren geïnviteerd. De in Bakel woonachtige mevrouw Manders zorgde telkens voor de nodige informatie om teksten te maken. In Gemert traden De Keiegalmers op in een programma met de *Mounties* en zangeres *Irene Lardy* en in Someren-Eind zongen ze samen met troubadour *Frits Rademacher*. Zelfs Ravenstein stond op hun programma.

In 1986 vierden de zangers hun 2×11 jubileum. Ze stonden toen al tweeëntwintig jaar op het podium en waren daarmee de langst optredende amusementsgroep bij De Keiebijters. Bij dit jubileum werd Carel van de Sande benoemd tot erelid van De Keiegalmers. Ter ere van het zangkoor was er op zondag 19 januari 1986, in zaal d'Herbergh, een receptie waarbij ook de burgemeester en wethouders aanwezig waren. De krant besteedde aandacht aan dit jubileum. Enkele citaten:

De Keiegalmers, met in hun midden pianiste Wies van der Sande, kregen in de jaren zeventig een nieuwe 'outfit'.

'Keiegalmers na 22 jaar niet weg te denken uit Helmonds carnaval', 'Helmond al 22 jaar bezongen met milde kritiek' en 'Keiegalmers van constante kwaliteit op de kletsavonden'.

Daarna volgde met Lex Coolen een nieuwe episode met de spraakmakende liedjes: *Met de krant mee op reis*, *Ode aan Helmond*, *Plat Hellemonds*, *Het kerkenlied*, *Carnaval in Helmond medley* en *'t Speelhuis Brand*. Het 33-jarig jubileum werd gezamenlijk gevierd met het mannenkoor *Lambardi*, *De Keiegalmers* en hofkapel *De Klinkers*. Samen verzorgden ze een muziekoftreden in zaal *Traverse*. In 2008 werd met een carnavalesk concert het 44-jarig jubileum gevierd in het *Bavaria House*. *De Keiegalmers* voelde zich zeer vereerd met de invitatie van de *Keiebijters* om in dit speciale carnavaleske verjaardagsjaar het *Concert Carnavalesque* te verzorgen. Terugkijkend stond plezier, vriendschap, kletsavonden, héél veel repetities, ook veel biertjes maar vooral de muziek, altijd voorop.

Veel dank is verschuldigd aan *De Keiegalmers* van het eerste uur, zij waren het die dit fantastische clubje in 1964 hebben neergezet. *De Keiegalmers* kenden vele galmers, de meesten waren afkomstig van *Lambardi*. De groep bestond uit mannen, maar heeft een vrouwelijke pianist gehad en eenmalig is er een vrouwelijk gastoptreden geweest. De andere muzikale vrienden zijn in de loop van de jaren uit diverse koren en muziekgezelschappen voortgekomen, wat resulteerde in een groep doorgewinterde toneel- en zangersvrienden die groeide in variëteit, leeftijd, gewicht en ervaring. Zingen over de stad Helmond staat bij deze muzikale heren van stand, nog steeds bovenaan in het vaandel. Een groep die drijft op het gezellige samenzijn en jaarlijks een herkenbaar nieuw en amusant programma neerzet op hun geliefde kletsavonden. Op naar het nieuwe carnavaleske jubileum 5×11 jaar. Gezien hun carnavalsachtergrond vierden de *Keiegalmers* dit voortaan iedere 11 jaar met nieuwe en oude liedjes.

De Keiegalmers ergens in de jaren tachtig tijdens een repetitie in Hotel Lambert.

100 jaar Carolus Borromeus College

door Hans Vogels

Aan het begin van de twintigste eeuw ontstond in Helmond een nijpende behoefte aan een Hogere Burgerschool (HBS) en een Middelbare Handelsschool (MHS), katholiek onderwijs welteverstaan. Lang werd er naar uitgezien, maar het was (nog) niet de tijd om tot zo'n scholengemeenschap te komen. Pas in 1917 startte, onder toezicht van deken Rath¹, een onderzoek naar de haalbaarheid van een middelbare school. Aanvankelijk werd enkel gedacht aan een Middelbare Handelsschool, maar tenslotte werd de eerste Rooms-Katholieke HBS in Brabant opgericht, die op 5 september 1918 de deuren opende. De leeromgeving heette toen nog Sint Aloysius Instituut en was gevestigd in twee herenhuizen aan de Mierloseweg. Het college bestaat nu honderd jaar.

Het aantal leerlingen groeide gestaag. Al snel bleek de ruimte in de voormalige huizen onvoldoende te zijn. De leslokalen waren te klein, de gangen te smal en de trappenhuizen slecht begaanbaar. Een afdoend en vooral doeltreffend gebouw werd nadrukkelijk gewenst. Docenten vergeleken zich met zeventiende-eeuwse leermeesters die in achterkamers hun pupillen onderwezen. Zij werkten onder vaak deprimerende omstandigheden, erop vertrouwend dat op den duur een adequaat gebouw verkregen zou worden. Geduld overwint alles. Men besloot een stichting in het leven te roepen die de bouw en de exploitatie van een efficiënt gebouw mogelijk moest maken. Zo ontstond de Carolus Borromeus

Stichting. Op 3 december 1925 kon, eveneens aan de Mierloseweg, een geheel nieuw schoolgebouw worden betrokken, dat vanaf toen Carolus Borromeus College heette. Dr. Herman Knippenberg was de eerste rector.

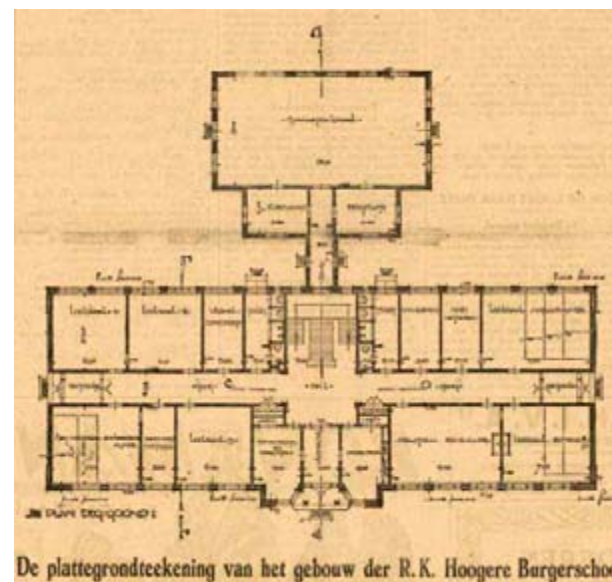
Het College kende ups en downs. Vooral de periode tijdens de Tweede Wereldoorlog was moeilijk. Het gebouw werd door de bezetter gevorderd, die het gebruikte als kantoor en verblijfplaats voor de Duitse autoriteiten. In 1944 ontsnapte de school ternauwernood aan Duitse bombardementen op de geallieerden. Na de ontzetting ging het weer crescendo en werd een Middelbare Meisjesschool (MMS) en een gymnasium

Het Carolus Borromeus College, toen nog het Sint Aloysius Instituut, gezien vanaf de Kromme Steenweg. Rechts zijn de tramrails van de Meijerijse tram nog zichtbaar. (Collectie RHCe 104696)

aan het college toegevoegd, waarmee de school zich ontwikkelde tot een lyceum. In 1947 verrees een tijdelijk onderkomen voor de MMS en in 1951 werden aan de Tweede Haagstraat twaalf nieuwe lokalen opgeleverd. Ook de sportzaal werd gemoderniseerd en er kwam zelfs een tweede sportgelegenheid bij. Rond 1960 was het aantal pupillen gestegen tot 1200. Omdat er meer lokalen nodig waren, werd aan de Ruusbroecklaan een dependance opge-

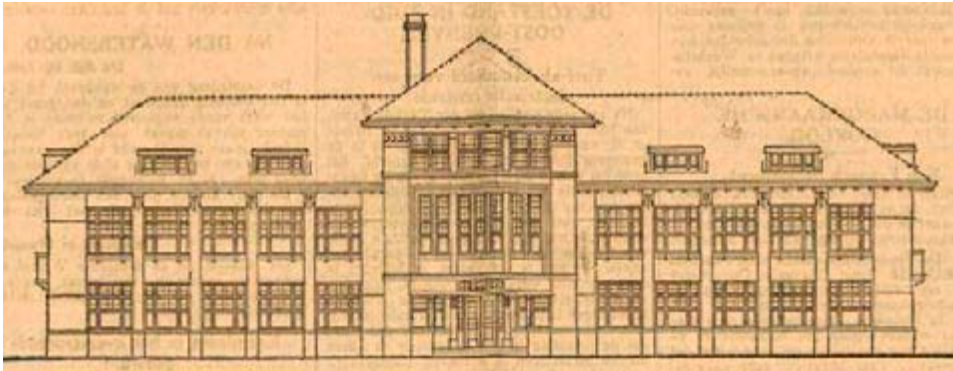
richt. Intussen was drs. Van Roessel als rector aangesteld. Een jaar later startte het collegium met het Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs (HAVO), als hervorming van het voortgezet onderwijs, ook wel Mammoetwet² genoemd. In het najaar van 1964 ontsnapte de school opnieuw aan een ramp. Een felle brand legde de docenten- en directiekamer in de as. Het vuur was klaarblijkelijk veroorzaakt door peuken in een prullenbak.

De plattegrondtekening van het gebouw der R.K. Hogere Burgerschool.

In 1966 ontstond uit de dependance van het Carolus, het Dr.-Knippenbergcollege, vernoemd naar de eerste directeur: Dr. Herman Knippenberg. Onder leiding van rector Volman verhuisde het Carolus Borromeus College in 1989 naar een nieuw schoolgebouw aan de Stiphoutse Gasthuisstraat. Vanaf 1995 kende het een studiehuis³

In 1924 werden de plannen gepresenteerd in De Zuidwillemsvaart.

Tekening (boven) van het nieuwe gebouw voor de Hogere Burger- en Handelsschool in Helmond, dat in 1925 werd betrokken. Onderstaand groepsportret werd naar aanleiding daarvan gemaakt.

voor de bovenbouw van HAVO en VWO. Een absoluut hoogtepunt werd bereikt in 1997, op aanbeveling van het Ministerie van Onderwijs werd het Carolus Borromeus College gepresenteerd als voorbeeldschool op het congres 'Schooling for tomorrow' in Japan.

In 2014 verhuisde de school naar de Markesingel in Brandevoort, waar

opnieuw een volledig nieuw gebouw werd betrokken, dat aansluit bij de bouwstijl van de Helmondse Vinex-wijk. Vanaf toen was ook de fusie tussen het Carolus Borromeus College en de IVO-MAVO Sint Josef een feit. Het gebouw aan de Hurksestraat, waar de MAVO gevestigd was, werd verlaten. Tegenwoordig telt Carolus 1500 leerlingen. Saillant detail: Nu, vier jaar na de opening,

is er wederom extra ruimte nodig. Er komen noodlokalen, maar daarna zal er bijgebouwd moeten worden.

Vernoeming

De school is vernoemd naar Carolus Borromeus aartsbisschop van Milaan, die als afstammeling uit een adellijke familie, al op zijn twaalfde jaar abt van een klooster werd. Dat bezorgde hem een riant inkomen waarmee hij behoeftigen steunde. Hij studeerde rechten en bleek een waar zondagskind, want na de voltooiing van zijn studie besteeg zijn oom Pius IV de pauselijke troon. Carolus werd kardinaal, pauselijk secretaris en rentmeester van Milaan. Hij haalde de bezem door het kerkelijke leven, wat bij de geestelijkheid en kloosterlingen niet in dank werd afgenomen. Er werd een aanslag op hem gepleegd en men deed er alles aan om hem uit zijn ambt te kunnen ontslaan. Ook de bevolking vond hem knap lastig, maar dat veranderde toen hij zich tijdens een hongersnood in de schulden stak om voedsel te kunnen uitdelen. Hij kreeg nog meer achting van de bevolking, toen in 1576 de pest uitbrak. De gezagsdragers sloegen op de vlucht, maar Carolus Borromeus gebood alle kloosterlingen en priesters te blijven om de zieken bij te staan. Zelf gaf hij het goede voorbeeld.

Toen de epidemie voorbij was, werd hij aangeklaagd wegens schending van de constitutie, maar de steun van het publiek maakte hem onkwetsbaar. Als gevolg van een ziekte vermagerde hij tot een skelet. Kort na zijn zesenvestigste verjaardag overleed hij op de stenen vloer van zijn verblijf. Daar vond men hem in de ochtend van 4 november 1584. Hij werd bijgezet in de crypte van de Dom van Milaan. Een aardig weetje is, dat Carolus

Kardinaal Carolus Borromeus,
Arona
2 oktober 1538,
Milaan
4 november
1584.

Borromeus de bedenker is van de biechtstoel, een kerkelijk meubel waarin katholieken hun dwalingen en misstappen belijden. Dat blijkt uit een tableau in een kerk in het Franse Metz, waarop het verzinsel uitgebreid staat beschreven.

Carolus Borromeus was een intellectueel kerkelijk leider met veel invloed en een belangrijke status. Zijn conduitestaat⁴ is dusdanig dat zijn naamgeving aan de school ongetwijfeld verantwoord is. Het is echter niet bekend waarom de naam werd gekozen en wie daarvoor verantwoordelijk was. Rector drs. Van Roessel was daarvan wel op de hoogte. Hij is echter overleden, waarmee de kennis verloren is gegaan. Voor de schoolhistoricus is het nu een drijfveer om opnieuw onderzoek naar het vraagstuk te doen.

Noten:

- 1 Deken Rath gaf leiding aan meerdere parochies en was leraar aan de Sint Henricus Mavo.
- 2 De Wet op het Voortgezet Onderwijs.
- 3 Vorm van begeleid zelfstandig leren voor de hogere klassen van havo en vwo.
- 4 Beoordelingsrapport van iemands gedrag.

Bronnen:

- Carolus Borromeus College: Onze geschiedenis in vogelvlucht.
- Publicatie Dr. H. Knippenberg: De Zuidwillemsvaart 1924.
- Wikipedia De Vrije Encyclopedie.

De Gruyter

door Martin Geerts

De Gruyter was een winkelketen in Nederland in de negentiende- en twintigste eeuw. De naam van deze Bossche onderneming herinnert aan de oprichter, Piet de Gruijter die geboren werd op 10 maart 1795. De naam was: P. de Gruyter & Zn. wat later kortweg De GRUYTER is geworden. Op het hoogtepunt had het concern meer dan vijfhonderdvijftig winkels en bijna vijfenzeventighonderd werknemers.

De naam De Gruijter is al vele eeuwen oud en kwam vooral vaak voor in Vlaanderen en Wallonië. Hij wordt volgens de familieregisters zowel met als zonder puntjes op de 'ij' geschreven. De geboorte van de oprichter Piet de Gruijter, was allesbehalve een blijde gebeurtenis want zijn moeder overleed in het kraambed. Op de dag van zijn doop werd zij in de St. Jan begraven. Toen Piet een jaar of twee was trouwde zijn vader, Henricus, voor de tweede keer en uit dat tweede huwelijk werden nog eens zeven kinderen geboren. Henricus had een zaadhandel en een grutterij met een paardengrutmolen, een met paarden aangedreven molen die gebruikt werd voor de verwerking van peulvruchten, zaden en granen.

Een eigen bedrijf

Piet kwam later niet in de zaak van zijn vader, maar begon voor zichzelf. Hij trouwde op 15 mei 1818 en begon een maand daarna een grutterij, meer een zaadhandel, in een gehuurd pand aan de

Hooge Steenweg in 's-Hertogenbosch, waar hij honderdtachtig gulden huur per jaar voor moest betalen. Hij richtte zich op de leveranties aan boeren. Granen, zaden, kippenvoer, meel en rijst waren de eerste producten die in het magazijnachtige winkeltje gewogen werden en over de toonbank gingen. Het ging zo goed dat hij vier jaar later het pand voor vijfduizend gulden kon kopen. In 1826 kocht hij zelfs voor zestienhonderd gulden ook nog het ernaast gelegen pand en weer drie jaar later voor een bedrag van achttienhonderd gulden het nabij gelegen pakhuis met erf genaamd 'De Lintmolen'. Dat was een eenvoudig fabriekje waar voorheen band voor gordijnen en andere stoffen werd gemaakt. Maar door de concurrentie uit Duitsland was de textielproductie achteruit gegaan en was er met die handel niet veel meer te verdienen. In dat fabriekje startte Piet zijn eerste eigen productiebedrijfje. Aanvankelijk werd er met zes man personeel gewerkt. Dat ging toen nog met de hand, maar al spoedig werd dat werk gedaan met

paardenkracht nadat hij van de gemeente toestemming had gekregen om net als zijn vader destijds een paardengrutmolen te mogen installeren. Een blind paard hield aanvankelijk die grutmolen draaiende. Hierdoor werd Piet nu zijn eigen leverancier en zo legde hij de basis voor het systeem van eigen producten in eigen winkels.

Boeren uit de omgeving kochten veevoer, peulvruchten en zaden in vijfen-twintig- of vijftigkilozakken. Die werden door 'mijnheer de Gruijter' gewogen en verkocht. Dat wegen ging niet altijd even secuur en dat beviel de boeren niet zo erg. Ze vertrouwden het niet helemaal. Maar de magazijnen lagen altijd dicht in de buurt en dat was een uitkomst voor die eenvoudige boeren die amper een knecht konden betalen en ook geen geld

hadden voor een paard en een wagen. Een kleinzoon zei later dat Piet wel een streng uiterlijk had maar dat hij een vriendelijk karakter had, gezegend was met een gezond verstand en dat hij beschikte over veel energie.

Opvolger

Piet en zijn vrouw Anna kregen vijf kinderen en de jongste zoon, Louis, kwam in 1862 in de zaak. Louis moet zakelijk gezien eigenlijk als de grondlegger van De Gruyter worden beschouwd. Hij nam in 1865 de onderneming over en gaf het bedrijf de naam van zijn vader 'de Gruijter & Zn.'. Later werd het kortweg De Gruyter met een 'y'. De grootschalige invoering van reclames op verpakkingen, winkels, auto's en dus ook neonreclames, maakte het aanbrengen van puntjes gecompliceerd en duur.

Filiaal van P. de Gruyter aan de Veestraat 2. (Afbeelding erfgoedgewiki)

Een advertentie uit 1935. (Afbeelding wikipedia)

Advertentie 'Snoepje van de week'.
(Afbeelding www.delpher.nl)

Voor elk puntje van de neonreclame op winkelpuien moest een aparte transformator aangebracht worden. Het werd dus De Gruyter, maar in de volksmond was het vaak 'Piet den Dief'. Voor die bijnaam zijn allerlei verklaringen te geven, Sommige zelfs van heel ver terug. Een Bossche archivaris vertelt bijvoorbeeld dat die naam afkomstig zou kunnen zijn van de inning van belastinggelden. Een zekere De Gruijter die ook Piet heette, was omstreeks 1610 belast met het innen van de tienden. Dat was belasting waarvan de inning gebeurde in natura, waarbij letterlijk een tiende deel van een oogst op de velden werd opgehaald. Door het innen van die belasting zou die man volgens die archivaris de naam Piet den Dief gekregen hebben. Er is ook een verklaring die zegt dat De Gruyter

in knappers, dat zijn rolletjes van vijftig cent, er maar negenenvestig cent in stopte. Volgens weer anderen knepen ze bij het afwegen van granen, zaden, rijst en dergelijke in de onderkant van de puntzakken zodat er minder in ging. Het kan allemaal, maar die bijnaam kan natuurlijk ook wel in verband staan met het minder secuur afwegen van de granen.

Verandering

De klantenkring van het bedrijf bestond vooral uit boeren in de omgeving van 's-Hertogenbosch. Maar het einde van de negentiende eeuw was een markant punt in de ontwikkeling van het bedrijf. Aan het bestaande verwerkingsbedrijf werd een keten van winkels toegevoegd. Aanvankelijk gebeurde dat alleen in 's-Hertogenbosch, maar in 1896 werd ook een winkel in Utrecht geopend en zes jaar later een in Amsterdam. Een derde generatie trad aan in de leiding van het bedrijf. Dat waren twee zoons van Louis, te weten Lambert en Jacques. Zij kwamen vlak voor het einde van de negentiende eeuw in de zaak. Hun vader Louis zag zich geconfronteerd met de toekomst van die twee, die in een zaak

van kleine omvang hun bestemming moesten vinden. Het lijkt er op dat die erfopvolging met de nodige perikelen gepaard is gegaan want een van de zoons verhuisde naar Utrecht, terwijl de ander het bedrijf van vader meteen kon overnemen. De jongens waren pas drieëntwintig en eenentwintig jaar oud. Jacques was degene die in Utrecht begon en na de start in de Domstad zijn commerciële activiteiten ondermeer naar Amsterdam uitbreidde.

Samenwerkingsovereenkomst

Een gezamenlijke aanpak van vader Louis en zijn zoons Lambert en Jacques volgde pas nadat in 1904 de twee nieuwe firmanten onder financieel toezicht van vader een samenwerkingsovereenkomst hadden gesloten. Door deze fusie werd toen de grondslag voor het concern gelegd. De een, Jacques, zou zich met de winkels belasten. Hij heeft vooral de retailorganisatie opgezet, dat wil zeggen de detailhandel en dienstverlening. Lambert stond aan de basis van het productiebedrijf. Zij hadden de tijd mee. Belangrijk daarbij was de opbloeiende landbouw, de steeds beter wordende communicatie per post en telefoon en de uitbreiding van het spoorwegnet want dat is natuurlijk van groot belang voor een winkelbedrijf met een eigen distributiesysteem.

Kortingsysteem

Lambert was degene die rond 1904 begon te experimenteren met kortingen van 4% in de magazijnen en in de eerste winkels in Utrecht en Amsterdam. Daarmee namen de promotionele activiteiten toe. In het begin in simpele eenbladige foldertjes en gortdroge prijscouranten. Pas eind twintiger en begin

dertiger jaren werden die foldertjes meerbladig en kleurrijk. Die korting bleek een succes te zijn en het werd een belangrijk element in de verkooppolitiek. Daarna werd er zelfs 10% korting gegeven bij inlevering van kassabonnen. De slagzin van De Gruyter luidde dan ook: *En betere waar en tien procent, alleen De Gruyter*. Hierdoor werden trouwe klanten beloond en had men een extra middel om de filiaalchefs te controleren. Omdat De Gruyter alleen producten van eigen merk verkocht waren de brutoprijzen niet te vergelijken met die van anderen. Dat gaf scheve ogen. Zo'n korting op hun artikelen konden de kleinere kruideniers niet opbrengen. Piet was een dief van hun portemonnee. Ook al een verklaring voor de bijnaam 'Piet den Dief'. Maar de omzet van de grutter kreeg een knauw als gevolg van de toenemende concurrentie van de Boerenbondorganisaties en de Eerste Wereldoorlog. Die boerencoöperaties gingen het zaaizaad opkopen. Het voortbestaan van de magazijnen kwam in gevaar en in 1918, het jaar waarin het bedrijf honderd jaar bestond, werden de magazijnen afgestoten. De winkelketen bestond toen uit meer dan vijftig zaken.

Veel bedrijven hadden tijdens die oorlogsjaren te maken met stijgende lasten en dalende omzetten, maar met de productie van De Gruyter ging het voor de wind. De fabrieksonderdelen breidden zich uit en ook in de winkelsector werd de ene winkel na de andere geopend. In 1916 werd het familiebedrijf een naamloze vennootschap en kwamen gelden binnen om grootschalig te investeren in de toekomst van het bedrijf en in 1920 was De Gruyter met 99 winkels groter dan Albert Heijn. Het waren winkels met glazen silo's waarin de nog onge-

Het winkelpand van De Gruyter in de Veestraat op 26 augustus 1940. In de deuropening staan v.l.n.r. José Leblanc, Paula van Beekvelt, Riek Leblanc en Jo van de Vorst. De 'buurman' Albert Heijn vertrok al in 1950 uit de Veestraat.
(Particuliere collectie)

Het pand van voormalige kruidenier aan de Veestraat heeft, mede door de aanwezige tegeltableaus, een monumentaal karakter. (Foto's Martinus van den Elsen)

Tijdens de oorlog was de suiker op de bon. Na de oorlog kwam die weer vrij en wanneer een artikel niet meer op rantsoen staat, dus volop verkrijgbaar is, neemt de vraag af. Zo is het gedrag van de consument nu eenmaal. Bij De Gruyter kwamen ze toen op het idee om met dat Snoepje de machines in de suikerproductie efficiënter te laten draaien. Bij aankoop voor fl. 2,50 (later fl. 4,-) aan boodschappen deed De Gruyter een snoepje met een speeltje voor een dubbeltje cadeau. Het Snoepje van de Week was een

brande koffiebonen zichtbaar waren voor het publiek dat al op het aroma van gebrande koffie naar binnen was gelokt. Want koffie werd ter plekke gebrand, en werd evenals nagenoeg alle artikelen pas bij verkoop in de winkel afgewogen en verpakt.

Een nog grotere vondst dan de 10% korting was het Snoepje van de Week, een speeltje waarmee De Gruyter na de oorlog Nederland, vanaf 1948, aan zich bond.

begrip. De ene week een bouwplaat, de andere een vouwblaadje, een fluitje of een blikken knijpkikker, de kinderen vochten erom. Wekelijks gingen er een half miljoen over de toonbank.

Groei

Het bedrijf opende in de loop der jaren winkels en magazijnen in het hele land en daarbuiten. Die winkels hadden vaak een opvallende architectuur waardoor sommige voormalige winkels nog

steeds te herkennen zijn. Zie het voormalige pand van De Gruyter in de Veestraat in Helmond. Dat pand werd in 1917 door de huisarchitect, Willem Welsing, van de kruideniersketen gebouwd in Engels historische stijl met Jugendstil elementen. De top en de middengevel van het tweelaagse pand bevatten vakwerkbouw in hout en glas-in-lood en de gevel is op de begane grond voorzien van groenblauw geglazuurd tegelwerk met vergulde accenten. Dat was een gebruikelijk motief voor de winkelketen.

De winkel had een luxueus interieur waarbij gebruik werd gemaakt van koper, tegeltableaus en kristallen kroonluchters. De tableaus werden geproduceerd in de N.V. Koninklijke Plateelbakkerij Zuid-Holland en bij de Porcelayne Flesch in Delft. Het was bij de bouw van de winkels ook bekend dat ze steeds een beetje boven de belendende percelen uit moesten steken. Dat toont een beetje de grootheidswaanzin van de De Gruijters, zoals die ook bleek uit 'het grote gele gevaar', de toren van de koffiebranderij die tot 1980 mede het silhouet van 's-Hertogenbosch bepaalde. De Gruyter was onaantastbaar. Albert Heijn moest in de jaren vijftig als mindere concurrent opboksen tegen de koffie- en thee-gigant. In de jaren zestig bereikte het De Gruyter-concern zijn hoogtepunt. Zowel door de uitbreiding van de productie als door de openingen van winkels in de grote steden zag de directie zich genoodzaakt uit te zien naar kapitaal. En dat kapitaal werd verkregen. De broers Jacques en Lambert hadden een vriendschappelijke relatie met Rob Jurgens van Unilever, waardoor een overeenkomst werd gesloten waarbij dat bedrijf haar aandelenbelang in De Gruyter uitbreidde naar 49%.

In ruil voor de toezegging zelf geen margarine te gaan maken, kreeg De Gruyter van Unilever de kunstboter nagenoeg tegen kostprijs. Er waren toen meer dan vijfhonderdvijftig winkels en in 's-Hertogenbosch waren grote productievestigingen ontstaan. Het concern had levensmiddelenwinkels door het hele land verspreid. Zo kon De Gruyter uitgroeien tot het grootste levensmiddelenconcern van Nederland. In die tijd rees de ene fabriek van De Gruyter na de andere uit de grond. Grutter De Gruyter werd alsmaar groter en er was steeds meer personeel nodig. De Gruyter was de grootste werkgever van 's-Hertogenbosch en heeft lang de weklonen zelf kunnen bepalen. Maar bij een huwelijk, was het voor vrouwen afgelopen bij De Gruyter. Zij konden er na hun huwelijk niet meer terugkomen. De nazaten van Piet de Gruijter waren chique heren. De marmeren gangen in het deftige hoofdkantoor, de directiekamers met riante bureaus op de bovenste verdieping, de portrettengalerij met voorgangers van de directie, het paste allemaal bij de status van de De Gruijters. Er deden genoeg verhalen over hen de ronde. Daar leende de strenge hiërarchische bedrijfscultuur zich uitstekend voor. Betrad een werknemer per ongeluk de lift terwijl bijvoorbeeld 'mijnheer Lodewijk' zich daar al bevond, dan diende de werknemer buigend en achterwaarts lopend de lift te verlaten.

De neergang

Maar de jaren zestig verliepen ook onstuimig. De welvaart ging in die jaren met sprongen vooruit en de 10-procent-actie verloor haar aantrekkingskracht. Het ging zich ook wreken dat De Gruyter alleen producten uit eigen fabrieken verkocht. Een klant die Maggi, Vim, Verkade-koekjes of Douwe Egberts-koffie

Krantenadvertentie uit 1953 voor het eigen merk koffie van De Gruyter. (Afbeelding www.delpher.nl)

wilde, ving bot. Pas halverwege de jaren zestig liet De Gruyter openlijk andere merken toe op zijn schappen. Ingemaakte zuren en bier kwamen al van andere fabrieken, maar dat werd verzwegen. En Unilever leverde in het geheim zeep en wasmiddelen. De Gruyter deed alles voor zijn klanten maar hield te weinig rekening met hun wensen. Lambert De Gruyter, directeur filialen, schreef in een instructieboekje voor het personeel: *Onze klanten gunnen wij een glimlachende, vriendelijke groet en wij zeggen met recht 'tot ziens mevrouw'.*

Maar die mevrouw was al gevallen voor de modernere en ruimer gesorteerde supermarkt van Albert Heijn, die bovendien reclame maakte op televisie. Albert Heijn had behendig

de volgende, uit Amerika overgewaaid nieuwigheid omarmt.... de Supermarket. De Gruyter daarentegen had moeite met de supermarkt, die nóg meer artikelen, verse levensmiddelen en non-foodartikelen in huis had. Dat druiste in tegen alles waar De Gruyter voor stond: kwaliteitsproducten uit eigen fabriek. Stond De Gruyter in Nederland aanvankelijk met haar koffie, thee en chocolade op de eerste of één na hoogste plaats, door die verkeerde inschatting raakte zij met haar te kleine en verouderde supermarkten achterop. Toen De Gruyter eindelijk schoorvoetend overstag ging was er niet veel meer aan te doen, ondanks de introductie van kant-en-klaar producten waaraan zij zich wel op tijd had gewaagd. Terwijl het klantenbestand van Albert Heijn groeide met 130%, bleef de groei van De Gruyter steken op 2%. Toen ze de fout inzagen en alsnog miljoenen investeerden in de bouw van supermarkets was het te laat. In 1970 trok de familie De Gruyter zich terug en werd het bedrijf verkocht aan de Steenkolen-Handelsvereniging. Krampachtig werd nog geprobeerd om de kruideniersketen aan een nieuw imago te helpen met een nieuwe huisstijl, een gestroomlijnd logo en een nieuwe slagzin *'De Gruyter is oké!'*. Maar de ondergang was in gang gezet. In 1977 ging de laatste winkel dicht.

Bronnen:

- De val van een trotse grutter - De Volkskrant.
- De Gruyter Historie Den Bosch - Bastion Oranje, Den Bosch.
- De Gruyter's Snoepje van de Week - Paul Kriele.
- Succes en ondergang van een kruideniers-imperium Constance vd Putten.

Begunstigers van de Heemkundekring Helmond

- ADMINISTRATIEKANTOOR VAN EKKENDONK
- ADRIAANS WONEN EN WERKEN B.V.
- BROECKX MAKELAARS
- COENEN
- DRIESSEN VERF EN INTERIEUR
- FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF
- IL BORGO HUIS MET DE LUTS
- KAPSALON ARNO OBERENDORFF
- KUIJPERS INSTALLATIES
- LAUMÉ MEDIA PARTNERS
- LEEF EN ZORG SPECIALIST IN ZITCOMFORT
- MAREIN ORGANIZING
- MOSMAN AUTOSCHADE
- NOTARISKANTOOR SPOORMAKERS
- PIET ANDRIESEN B.V. EYE-CARE-PROFESSIONAL
- RABOBANK
- VAN NUENEN RIJWIELHANDEL
- WIJNHUIS HELMOND
- VAN DER WINKEL IJZERWAREN, GEREEDSCHAP, BOUWBESLAG

